แนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย : การสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบ

GUIDELINES FOR THE PREVENTION OF TEENAGE PREGNANCY IN THAILAND: A SYSTEMATIC SYNTHESIS

จิราจันทร์ คณฑา[1*], ปิ่นแก้ว โชติอำนวย[2], วิภา ประสิทธิโชค[3] และ อุษนันท์ อินทมาศน์[4]

Jirajan Kontha[1*], Pinkaew Choteamnuay[2], Wipa Prasittichok[3] and Usanun Intanmas[4]

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สวรรค์ประชารักษ์ นครสวรรค์ 45 ถนนอรรถกวี ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000[1,2,3,4]

Boromarajonani College of Nursing, Sawanpracharak Nakhonsawan 45 Attakawee Road, Paknampho Sub – district, Muang District, Nakhonsawan Province[1,2,3,4]

*Corresponding author E–mail: kangkob@gmail.com

(Received: Otc4, 2019; Revised: Dec 5, 2019; Accepted: Dec 15, 2019)

บทคัดย่อ

การสังเคราะห์งานวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย ในประเด็นแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย การสืบค้นงานวิจัยโดยการรวบรวมรายงานการวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554– 2559 เครื่องมือที่ใช้ในการสังเคราะห์งานวิจัยประกอบด้วย แบบคัดกรองงานวิจัย แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย และแบบบันทึกการสกัดข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปโดยใช้สถิติพรรณนา จำแนกรูปแบบของการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นด้วยการสรุปบรรยายเชิงเนื้อหา ผลการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบครั้งนี้ พบว่า มีงานวิจัยที่สามารถนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ จำนวน 7 เรื่อง โดยมีรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย 7 รูปแบบ ได้แก่ 1) โปรแกรมการส่งเสริมการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย 2) โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคและแรงสนับสนุนทางสังคม 3) โปรแกรมการป้องกันการตั้งครรภ์

[1–3] *พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ*

[4] *พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ*

ไม่พร้อมในวัยรุ่น 4) อบรมเสริมพลังให้แกนนำนักเรียนเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ปลอดภัยและการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อม 5) รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น 6) รูปแบบการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และ 7) รูปแบบป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยตอนต้นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในเรื่องประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ผลการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่า ความรู้ ทัศนคติ และทักษะทางด้านการให้คำปรึกษา ความเชื่อ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ระดับแรงจูงใจในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศหลังใช้รูปแบบการป้องกันมีระดับสูงขึ้น แต่มีงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ที่ได้รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น แต่ไม่ได้มีการวัดประสิทธิผลของรูปแบบ

คำสำคัญ: การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น, แนวทางป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น, ประเทศไทย

ABSTRACT

The objective of this research was to synthesize research systematically about guidelines for the prevention of teenage pregnancy in Thailand in cases of teenage pregnancy prevention and the effectiveness of guidelines for teenage pregnancy prevention in Thailand. Research was conducted by compiling research reports published in reliable academic databases from 2011–2016. Tools used in the systematic review included research screening form, research quality evaluation form, and the data extraction record form. The data was synthesized by analyzing general characteristics using descriptive statistics, classifying patterns of teenage pregnancy prevention and the effectiveness of using the teen pregnancy prevention model using the content brief. From this systematic review of research, it was found that there were 7 researches that could be analyzed and synthesized. There were 7 forms teenage pregnancy prevention in Thailand included; 1) the program to promote safe sexual intercourse, 2) health education program by applying motivation theory for disease prevention and social support, 3) unwanted pregnancy prevention program in teenage pregnancy, 4) empowerment training for student leaders on safe sexual behaviors and preventing unwanted pregnancy,5) teenage pregnancy prevention pattern, 6) pattern of preventive action and premature pregnancy problems solving, and 7) pregnancy prevention pattern of early Thai female adolescents using the school as a base regarding the effectiveness of guidelines for preventing teenage pregnancy. The systematic review was found that knowledge, attitude and counseling skills, the belief about safe sex, preventing of sexually transmitted diseases and unwanted

pregnancy and level of motivation to prevent risky sex behaviors after using teenage pregnancy prevention patterns were higher but there were 2 studies that had been formulated to prevent teen pregnancy but did not measure the effectiveness of the model.

KEYWORDS: Teenage Pregnancy, Teenage Pregnancy Prevention, Thailand

บทนำ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์มากที่สุด และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของวัยรุ่นคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ซึ่งเกิดจากระบบฮอร์โมนเพศในร่างกาย วัยรุ่นทั้งชายและหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่พร้อมสำหรับการเจริญพันธุ์ ฝ่ายหญิงสามารถให้กำเนิดบุตรหรือตั้งครรภ์ได้ ประกอบกับเป็นช่วงวัยแห่งความอยากรู้อยากลอง และค่านิยมในการมีเพศสัมพันธ์เปลี่ยนไปจากในอดีต วัยรุ่นจึงมีเพศสัมพันธ์ในอายุที่น้อยลง จึงทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาได้ เช่น การเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และปัญหาการทำแท้งผิดกฎหมาย ข้อมูลจาก World Health Statistics 2017 (World Health Qrganization,2017) รายงานอัตราเกิดมีชีพเฉลี่ยทั่วโลกในมารดาอายุ 15–19 ปี ในปี ค.ศ. 2015 คิดเป็นร้อยละ 44.1 ต่อประชากรหญิงในกลุ่มอายุเดียวกัน 1,000 คน และอัตราการคลอดในวัยรุ่นไทยอายุ 15–19 ปี ต่อประชากรหญิงในกลุ่มอายุเดียวกัน 1,000 คน พบว่าในปี พ.ศ. 2554–2557 มีอัตราร้อยละ 53.04, 53.04, 51.2 และ 47.9 ตามลำดับ (กระทรวงสาธารณสุข, สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2559) ข้อมูลการคลอด ปี พ.ศ. 2557 พบว่า วัยรุ่นอายุ 10–14 ปี มีจำนวนคลอดทั้งหมด 3,213 คน วัยรุ่นอายุ 15–19 ปี มีจำนวนคลอดทั้งหมด 112,277 คน และมีการคลอดซ้ำในวัยรุ่นอายุ 15–19 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.5 ในวัยรุ่นอายุ 10–14 ปี คิดเป็นร้อยละ 0.1 (กระทรวงสาธารณสุข, สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2558) ซึ่งแสดงถึงวัยรุ่นมีการตั้งครรภ์ในอัตราที่สูง

สาเหตุและปัจจัยส่งเสริมการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้นเกิดจากสภาพครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี ครอบครัวแตกแยก อัตราวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์เร็วในปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยม ระดับการศึกษาหรือสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ การดื่มสุราหรือการใช้สารเสพติด การขาดความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์หรือความล้มเหลวในการคุมกำเนิดด้วยวิธีต่าง ๆ การถูกข่มขืนโดยบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลอื่น และการที่สตรีมีประจำเดือนครั้งแรกเร็ว ทำให้ตกไข่เร็วจึงสามารถตั้งครรภ์ได้ตั้งแต่อายุน้อย (นันทพร แสนศิริพันธ์, 2555)

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจะส่งผลกระทบทั้งต่อตัววัยรุ่นเองและเด็กที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น เช่น การเจริญเติบโตของร่างกายหยุดชะงักหรือเพิ่มน้อยกว่าปกติ เสี่ยงต่อการเกิดภาวะ

แทรกซ้อน เช่น ภาวะทุพโภชนาการ โลหิตจาง ความดันโลหิตสูงร่วมกับการตั้งครรภ์ การติดโรคในระหว่างตั้งครรภ์โดยเฉพาะโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ภาวะศีรษะทารกไม่ได้สัดส่วนกับช่องเชิงกราน การตกเลือดระยะหลังคลอด (นันทพร แสนศิริพันธ์, 2555) นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบด้านสังคม ได้แก่ การที่มารดาวัยรุ่นต้องออกจากโรงเรียน การสูญเสียโอกาสในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการประกอบอาชีพในอนาคต ผลกระทบต่อทารกในครรภ์ ได้แก่ การเสียชีวิตของทารกในครรภ์หรือขณะคลอด ทารกมีน้ำหนักตัวน้อย มีพัฒนาการช้า พ่อและแม่วัยรุ่นเกิดความเครียด ทะเลาะเบาะแว้ง เกิดปัญหาในครอบครัวตามมา บางรายตัดสินใจทำแท้ง เป็นต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านสาธารณสุขที่ต้องสูญเสียงบประมาณในการดูแลคุณภาพชีวิตแม่และเด็กหลังคลอด รวมถึงปัญหาการละทิ้งบุตรให้เป็นภาระของครอบครัว เกิดเป็นปัญหาด้านสภาพจิตใจของครอบครัวและเด็กที่เกิดมา

รูปแบบการดำเนินการป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นในประเทศไทย (ปัทมา ผ่องสมบูรณ์ และโสภิต จำปาศักดิ์, 2558) มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ครอบครัวเป็นฐาน (Family Based) เป็นการทำหน้าที่ของครอบครัวให้สมบูรณ์ โดยครอบครัวต้องให้เวลาให้ความรัก ความเอาใจใส่และต่อเนื่อง เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นที่ปรึกษาในทุกเรื่อง มีทักษะในการถ่ายทอดสิ่งที่ดีให้เด็ก สอนทักษะชีวิตเด็ก สร้างภูมิคุ้มกันชีวิต โรงเรียนเป็นฐาน (School Based) เป็นการทำหน้าที่ในส่วนของโรงเรียน โดยเป็นตัวอย่างที่ดี เสริมทักษะการให้คำปรึกษา คัดกรองกลุ่มเสี่ยง สอนเน้นกลุ่มเสี่ยงนอกเหนือจากในหลักสูตร อบรม ดูแลเอาใจใส่ ให้ความรัก ให้เวลา สอนการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต ทักษะชีวิต ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน สื่อในโรงเรียน การจัดเวลาว่าง นันทนาการไม่ให้เด็กว่างมาก จัดกิจกรรมนักเรียน มีนโยบายการจัดการปัญหาเด็กที่ชัดเจน สร้างความร่วมมือกับพยาบาลในการค้นหาและป้องกัน และชุมชนเป็นฐาน (Community Based) เป็นการทำหน้าที่ในส่วนของชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยชุมชนต้องมีส่วนในการเอาใจใส่ กวดขัน เป็นตัวอย่างที่ดี อบรม ดูแลเอาใจใส่ ดูแลกฎระเบียบหอพัก กฎระเบียบสังคมตามบทบาทหน้าที่ และจากการศึกษาการป้องกันวัยรุ่นตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่กล่าวถึงเพศศึกษา (Sex Education) และเพศวิถีศึกษา (Sexuality Education) โดยในประเทศไทยนั้นเน้นที่เพศศึกษามากกว่าเพศวิถีศึกษา (ศิริพร จิรวัฒน์กุล และคนอื่น ๆ, 2554)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัยกึ่งทดลองเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดนครปฐม (วันวิสาข์ บัวลอย, มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์, ภรณี วัฒนสมบูรณ์ และนิรัตน์ อิมามี, 2557) และยังมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอื่น ๆ ที่ใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางเพศศึกษาและเสริมสร้างทักษะชีวิต ได้แก่ การพัฒนารูปแบบป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยตอนต้นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (ชลลดา ไชยกุลวัฒนา, อาภาพร เผ่าวัฒนา, สุนีย์ ลำปั่น และแอนน์

จิระพงษ์สุวรรณ, 2556) และการพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นในจังหวัดกำแพงเพชร (สุชาติ รัตถา, เรขา อรัญวงศ์ และรัชนี นิธากร, 2558) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่สามารถสรุปแนวทางที่ดีที่สุดที่จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย ดังนั้นเพื่อให้มีความครอบคลุมและก้าวทันต่อองค์ความรู้ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ดังกล่าวให้เป็นระบบมากขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงวางแผนที่จะรวบรวมสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย โดยใช้วิธีการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบจากฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการวิจัยในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2559 เนื่องจากในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2554 ได้มีผู้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการป้องกันตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไว้แล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางหรือโปรแกรมในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทยในประเด็นแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย ประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัยของนงลักษณ์ วิรัชชัย (2552) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์งานวิจัยในประเด็นที่สนใจได้ชัดเจนขึ้น โดยสามารถแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ

1. กำหนดหัวข้อสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัย จากทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทย **โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย** ได้แก่

1.1 มีโปรแกรม/แนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์วัยรุ่นเป็นตัวแปรต้น

1.2 มีการประเมินผลลัพธ์ที่เป็นตัวแปรหลัก คือการป้องกันการตั้งครรภ์

1.3 กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนชาวไทยอายุ 10–19 ปี

1.4 รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยเชิงทดลอง ที่มีการออกแบบโดยมีกลุ่มควบคุมและมีการสุ่มตัวอย่างเข้ารับการทดลอง (RCTs) และการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi–Experimental Research)

2. สืบค้นรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่กำหนด มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 กำหนดคำสำคัญ (Key Words) ได้แก่ วัยรุ่น การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แนวทางป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แนวทางป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นประเทศไทย

2.2 กำหนดแหล่งข้อมูลโดยการรวบรวมรายงานการวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ Thaijo, Thailis, CINAHL, Science Direct, PubMed ที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554–2559 **ผลการสืบค้นได้งานวิจัยจำนวน 7 เรื่อง** ที่นำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์

2.3 พิจารณาบทคัดย่อของรายงานวิจัยแต่ละฉบับเพื่อคัดกรองเฉพาะบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และทำการคัดแยกกลุ่มบทความวิจัยตามประเด็นที่กำหนด คือ แนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

2.4 ศึกษารายงานวิจัยแต่ละฉบับโดยละเอียดโดยพิจารณาตามเกณฑ์แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยของ Jadad et al. (1996)

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แบบคัดกรองงานวิจัย (Research Screening Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์ในการคัดเลือกงานวิจัย 2) แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยของ Jadad et al. (1996) ซึ่งมีประเด็นในการประเมินผลงานวิจัย 4 ด้าน คือ กระบวนการสุ่ม (Randomization) การปกปิดการแบ่งกลุ่ม (Allocation Concealment) การปกปิดสิ่งทดลอง (Blinding) และการให้คำอธิบายเกี่ยวกับการออกจากการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง เกณฑ์การให้คะแนนอยู่ระหว่าง 0–5 คะแนน โดยงานวิจัยที่ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 3 คะแนน ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และ 3) แบบบันทึกการสกัดข้อมูล (Data Extraction Form) มีการควบคุมคุณภาพของการรวบรวมข้อมูลโดยทดสอบความตรงกันของการบันทึกข้อมูล การคัดกรองการวิจัย และการประเมินคุณภาพงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สังเคราะห์ข้อมูลผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของรายงานการวิจัย ได้แก่ ระเบียบวิธีวิจัย รูปแบบการแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยหาค่าความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยโดยใช้สรุปบรรยายเชิงเนื้อหา (Narrative Summary)

ผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. งานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกโดยใช้แบบคัดกรองงานวิจัยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 28.57 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 28.57 การวิจัยและพัฒนา จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 28.57 และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.29 รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีจำนวน 7 รูปแบบ ได้แก่ โปรแกรมการส่งเสริมการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจ เพื่อป้องกันโรคและแรงสนับสนุนทางสังคม โปรแกรมการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น อบรม

เสริมพลังให้แกนนำนักเรียนเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ปลอดภัยและการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อม รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น รูปแบบการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และรูปแบบป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยตอนต้นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ทั้งหมด (ตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป) จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100.00 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์

ลักษณะทั่วไปของงานวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
ระเบียบวิธีการวิจัย		
การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research)	2	28.57
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)	2	28.57
การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)	1	14.29
การวิจัยและพัฒนา	2	28.57
รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น		
โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคและแรงสนับสนุนทางสังคม	1	14.29
โปรแกรมการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น	1	14.29
อบรมเสริมพลังให้แกนนำนักเรียนเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ปลอดภัยและการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อม	1	14.29
รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น	1	14.29
รูปแบบการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร	1	14.29
รูปแบบป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยตอนต้นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน	1	14.29
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง		
กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (ตั้งแต่ 30 คน ขึ้นไป)	7	100

2. รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย จากการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีรูปแบบหรือแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย 7 รูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีบางกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันคือการบรรยายให้ความรู้ รูปแบบส่วนใหญ่เน้นที่ตัววัยรุ่นเอง มีจำนวน 4 เรื่อง อีก 3 เรื่อง กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วยวัยรุ่น และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัยรุ่นหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน ครู แกนนำนักเรียน ภารโรง ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่

สาธารณสุข อาจารย์พยาบาล ตัวแทนชุมชน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้บริหารของหน่วยงานระดับจังหวัด เขต นายกเทศมนตรีหรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้แทน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน องค์กรพัฒนาสังคม ในแต่ละรูปแบบนอกจากกิจกรรมให้ความรู้แล้ว ยังมีกิจกรรมการสาธิต การส่งเสริมการเห็นสมรรถนะแห่งตน การใช้ระบบกระตุ้นเตือน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชาพิจารณ์ การสัมมนา การเสวนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสะท้อนข้อมูล การจัดอบรม

3. ประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยจากการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีกิจกรรมการให้ความรู้ การสาธิต การส่งเสริมให้เห็นสมรรถนะแห่งตน การใช้ระบบการกระตุ้นเตือน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชาพิจารณ์ การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสะท้อนข้อมูล การจัดอบรมในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้ผลเป็นที่น่าพอใจเรื่อง ความรู้ ทัศนคติ ทักษะทางด้านการให้คำปรึกษา ความเชื่อการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ แรงจูงใจในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศหลังใช้รูปแบบการป้องกันสูงขึ้น แต่มีงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ที่ได้รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น แต่ไม่ได้มีการวัดประสิทธิผลของรูปแบบในการป้องกันการตั้งครรภ์ แต่วัดจากการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต

การอภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยจากการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่ามีผลงานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 7 เรื่อง เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2544–2553 เคยมีผู้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบหรือแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จำนวน 9 เรื่อง (จิราวรรณ ศิริโสม, 2554) ผู้วิจัยสังเคราะห์งานวิจัยต่อ ในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2559 ทั้งนี้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 เรื่อง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยเชิงทดลอง ที่มีการออกแบบโดยมีกลุ่มควบคุมและมีการสุ่มตัวอย่างเข้ารับการทดลอง (RCTs) การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) การวิจัยและพัฒนา และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) และพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงพรรณา แสดงให้เห็นว่าการวิจัยเพื่อหารูปแบบเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยยังมีจำนวนน้อย ซึ่งควรมีการส่งเสริมให้มีการทำวิจัยที่เป็นการวิจัยและพัฒนา วิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อให้ได้รูปแบบหรือโปรแกรมที่จะช่วยป้องกันการตั้งครรภในวัยรุ่นเพิ่มขึ้น สามารถนำไปเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ละแห่ง ซึ่งมีสภาพปัญหาที่เหมือนหรือแตกต่างกันในบางส่วน โดยการค้นหาปัญหาแต่ละพื้นที่ก่อนสร้างโปรแกรมหรือรูปแบบกิจกรรม

เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เนื่องจากวัยรุ่นในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะวัยรุ่นในเขตเมืองและชนบทจะมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน การหาแนวทางการป้องกันจะต้องสอดคล้องกับกลุ่มวัยรุ่นในพื้นที่นั้น ๆ

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไปเลือกใช้ให้สอดคล้องกับบริบทนั้น ๆ โดยเลือกเฉพาะกิจกรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่ที่ต้องการ ในการนำรูปแบบต่าง ๆ ไปใช้ควรจะศึกษาสถานการณ์ สภาพแวดล้อมของวัยรุ่นในพื้นที่นั้น ว่ามีความคล้ายคลึงกับรูปแบบที่มีการศึกษาวิจัยไว้หรือไม่ เนื่องจากรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากไม่สามารถอ้างอิงในประชากรกลุ่มอื่นได้ แต่ก็สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะกับสภาวการณ์นั้น ๆ โดยต้องศึกษาปัญหา ข้อมูลที่เป็นจริงของวัยรุ่นในพื้นที่ที่รับผิดชอบว่ามีลักษณะอย่างไร มีปัจจัยใดที่เป็นสาเหตุให้เกิดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จะได้เลือกรูปแบบที่แก้ปัญหาได้ตรงจุด จากการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่ารูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ควรประกอบไปด้วยกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ Kirby (2001) เรื่อง โปรแกรมลดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่น พบว่า โครงการพัฒนาเด็กชาวอเมริกัน แสดงให้เห็นถึงอัตราการป้องกันและยับยั้งการตั้งครรภ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนเมื่อมีการใช้รูปแบบการพัฒนาในหลายด้านรวมกัน หรือทั้งหมดดังต่อไปนี้ คือการสร้างความนับถือในตัวเอง การทำงานอาสาสมัครการสนับสนุนทางการศึกษา การซักซ้อมเตรียมการการดูแลสุขภาพ การเล่นกีฬาและทำกิจกรรมทางศิลปะ และการให้ความรู้ในโรงเรียน โดยเริ่มจากการค้นหาปัญหา สถานการณ์การตั้งครรภ์วัยรุ่น ทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ เพื่อออกแบบโปรแกรม/รูปแบบได้สอดคล้องกับสภาพการณ์จริง ซึ่งอาจรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม ทั้งกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นเป้าหมายและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และดำเนินการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับปัญหาและสาเหตุที่พบ

จากการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่าการใช้แกนนำของวัยรุ่นเป็นวิธีการที่มีประสิทธิผลในการให้ความช่วยเหลือหญิงวัยรุ่นในการป้องกันการตั้งครรภ์หรือแก้ไขปัญหา เนื่องจากแกนนำวัยรุ่นเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกันกับวัยรุ่นหญิงวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจะกล้าปรึกษาและแกนนำสามารถใช้ระบบการส่งต่อไปยังผู้ที่สามารถดูแลหญิงวัยรุ่นรายนั้นต่อได้ ถ้าเกินความสามารถของแกนนำวัยรุ่น และบทบาทเครือข่ายในชุมชนซึ่งประกอบด้วยหลายภาคส่วน เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะทำให้รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์วัยรุ่นสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของกิ่งดาว มะโนวรรณ (2553) เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์: กรณีศึกษา โครงการคุณแม่วัยใสห่วงใยอนาคต ศูนย์ฝึกอาชีพสตรีจังหวัดเชียงราย อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ด้านตัววัยรุ่น ควรใช้เวลา

การคบหาก่อนมีเพศสัมพันธ์ มีทักษะชีวิตด้านครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความรู้ในเรื่องเพศศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดี แสดงความรักต่อบุตร ไม่บังคับหรือกดดันบุตรโดยเฉพาะเรื่องการเรียน การเปรียบเทียบกับผู้อื่น ด้านสถานศึกษาควรให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่วัยรุ่นและผู้ปกครอง ด้านชุมชน ควรอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย การเป็นแบบอย่างที่ดี พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการสอดแทรกธรรมะให้กับเด็ก และหน่วยงานของรัฐควรมีความจริงจังในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และทำงานเชิงบูรณาการให้มากขึ้น สอดคล้องกับลำเจียก กำธร (2557) ที่กล่าวว่า ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่นสามารถป้องกันได้ ทั้งจากตัวของวัยรุ่น ครอบครัว โรงเรียน รวมทั้งชุมชนและสังคม จากความรัก ความเข้าใจและการให้โอกาสจากคนใกล้ชิดจากสังคม

2. ประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยจากการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ พบว่า แนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น มีจุดเด่น คือ มีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งด้านกิจกรรมการให้ความรู้ การสาธิต การส่งเสริมให้เห็นสมรรถนะแห่งตน การใช้ระบบการกระตุ้นเตือนการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชาพิจารณ์ การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการการสะท้อนข้อมูล การจัดอบรม ซึ่งทำให้ทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงของแต่ละพื้นที่ และหาแนวทางแก้ปัญหาได้ตรงจุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kirby (2001) ศึกษาโปรแกรมลดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นพบว่าโครงการพัฒนาเด็กชาวอเมริกันแสดงให้เห็นถึงอัตราการป้องกันและยับยั้งการตั้งครรภ์ที่เพิ่มขึ้นซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนเมื่อมีการใช้รูปแบบการพัฒนาในหลายด้านรวมกันหรือทั้งหมด ดังต่อไปนี้คือการสร้างความนับถือในตัวเองการทำงานอาสาสมัครการสนับสนุนทางการศึกษา การซักซ้อมเตรียมการการดูแลสุขภาพ การเล่นกีฬาและทำกิจกรรมทางศิลปะ และการให้ความรู้ในโรงเรียนแต่ผลการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างของแต่ละงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเป็นวัยรุ่นที่อยู่ในพื้นที่แตกต่างกัน ในการนำรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไปใช้ ต้องปรับใช้ตามสถานการณ์ ตามสภาพปัญหาที่พบในแต่ละพื้นที่

ประสิทธิผลของแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จากการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้วัดจากการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ซึ่งเป็นการวัดผลในระยะสั้น และส่วนใหญ่เป็นจากความคิดเห็น ไม่ได้ประเมินจากการติดตามในระยะยาวว่าไม่มีการตั้งครรภ์จริง สถิติการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นลดลงหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงว่ารูปแบบการป้องกันนั้นมีประสิทธิภาพจริงหรือไม่จึงควรมีการติดตามผลการป้องกันการตั้งครรภ์ในระยะยาวจนกว่าจะพ้นช่วงวัยรุ่น คือ อายุ 20 ปีขึ้นไป จะช่วยแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้ และควรทำกิจกรรมการป้องกันในระยะยาวและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง แต่ในบางพื้นที่ที่มีสภาพปัญหาการตั้งครรภ์วัยรุ่น หรือมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์แตกต่างจากพื้นที่ที่เคยศึกษา

มาก่อน ควรมีการทำวิจัยเพิ่มเติม เพื่อหารูปแบบหรือโปรแกรมใหม่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ โดยการเลือกรูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่ของตนเอง ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการออกแบบโปรแกรมการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และดำเนินการเพื่อช่วยลดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้ แต่ต้องมีการค้นหาปัญหาในพื้นที่นั้น แล้วนำไปปรับใช้ตามสถานการณ์ ตามสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ จึงจะสามารถแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของประเทศไทยลดลง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นต่อจากปีที่ได้ศึกษาครั้งนี้ และศึกษางานวิจัยที่ทำในต่างประเทศ เพื่อให้ได้รูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น

2. ควรสังเคราะห์งานวิจัยแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทยที่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2558). *สถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.

กระทรวงสาธารณสุข. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2559). *สถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.

กิ่งดาว มะโนวรรณ. (2553). *แนวทางการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์: กรณีศึกษาโครงการคุณแม่วัยใสห่วงใยอนาคตศูนย์ฝึกอาชีพสตรีจังหวัดเชียงราย อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย).

จิราวรรณ ศิริโสม. (2554). *โปรแกรมการสอนเพศศึกษาเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์วัยรุ่นในโรงเรียน: การพยาบาลตามหลักฐานเชิงประจักษ์.* (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล).

ชลลดา ไชยกุลวัฒนา, อาภาพร เผ่าวัฒนา, สุนีย์ ลำปั่น และแอนน์ จิระพงษ์สุวรรณ. (2556). การพัฒนารูปแบบป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยตอนต้นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. *Pacific Rim Internationaljournal of Nursing*, *17*(2), 131–147.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย: การวิเคราะห์อภิมาน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

นันทพร แสนศิริพันธ์. (2555). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ใน นันทพร แสนศิริพันธ์, ฉวี เบาทรวง (บรรณาธิการ). *การพยาบาลผดุงครรภ์ เล่ม 3 สตรีที่มีภาวะแทรกซ้อน.* เชียงใหม่: บริษัทครองช่างพริ้นติ้ง จำกัด.

ปัทมา ผ่องสมบูรณ์ และโสภิต จำปาศักดิ์. (2558). การพัฒนารูปแบบการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจังหวัดพิจิตร. *วารสารสาธารณสุขล้านนา, 10*(3), 260–275.

ลำเจียก กำธร. (2557). วัยรุ่น: วัยวุ่นกับปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมป้องกันอย่างไร. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพ, 30*(3), 97–105.

วันวิสาข์ บัวลอย, มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์, ภรณี วัฒนสมบูรณ์ และนิรัตน์ อิมามี. (2557). ประสิทธิผลของโปรแกรมการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. *รามาธิบดีพยาบาลสาร, 20*(1), 127–142.

ศิริพร จิรวัฒน์กุล, สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, ดารุณี จงอุดมการณ์, กฤตยา แสวงเจริญ, สร้อย อนุสรณ์ธีรกุล, สมพร วัฒนนุกูลเกียรติ,..., สรวงสุดา เจริญวงศ์. (2554). *การศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น (แม่วัยใส).* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุชาติ รัตถา, เรขา อรัญวงศ์ และรัชนี นิธากร. (2558). การพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหา การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นในจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 9*(2), 142–160.

Jadad, A. R., Moore, R. A., Carroll, D., Jenkinson, C., Reynolds, D. J., Gavaghan, D. J.,..., McQuay, H. J. (1996). Assessing the quality of reports of randomized clinical trials: Is blinding necessary?. *Control Clinical Trials*, 17, 1–12.

Kirby, D. (2001). *Emerging answers: research finding on programs to reduce unwanted Teenage Pregnancy*. Washington, DC, USA: National Campaign to Prevent Teen. Retrieved from http://www.teenpregnancy. org/ store/item.asp?productId=128pregnancy

World Health Organization. (2017). *World Health Statistics 2017*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.